

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет аудіовізуального мистецтва
Кафедра фотомистецтва та операторської майстерності

**ОСНОВИ МАЙСТЕРНОСТІ ОПЕРАТОРА
В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ**

Програма та навчально-методичні матеріали
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності
021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»

Освітньо-професійні програми:
«КІНОТЕЛЕОПЕРАТОРСТВО»
«ФОТОМИСТЕЦТВО ТА ВІДЕОГРАФІЯ»

Харків
2023

УДК 075.2
О-75

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 11 від 17.05.2023 р.)

Рецензенти:

Тарасов В.В., кандидат історичних наук, доцент Харківської державної академії дизайну і мистецтв

Мархайчук Н.В., кандидат мистецтвознавства, декан факультету аудіовізуального мистецтва, доцент кафедри мистецтвознавства ХДАК

Укладачі:

Володимир Аксьонов, викладач

Олександр Безкровний, викладач

Станіслав Остроус, викладач

Євген Павлов, ст. викладач

О-75   Основи майстерності оператора в аудіовізуальному мистецтві : прогр. та навч.-метод. матеріали до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти зі спеціальності 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво» ОПІ «Кінотелеоперторство» та «Фотомистецтво та відеографія» / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т аудіовізуального мистецтва, Каф. фотомистецтва та операторської майстерності ; [уклад.: В. Аксьонов, О. Безкровний, С. Остроус, Є. Павлов]. Харків : ХДАК, 2023. 13 с.

УДК 075.2+791.63-051](073)

©Харківська державна академія культури, 2023 р.

© В. Аксьонов, О. Безкровний, С. Остроус, Є. Павлов, 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ. Тематика практичних занять	8
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ. Тематика індивідуальних занять	9
САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	10
ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ	10
ФОРМИ КОНТРОЛЮ	11
ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ	11
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	13

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Основи майстерності оператора в аудіовізуальному мистецтві» є вступом до наскрізних профільних курсів освітніх програм «Кінотелеоперторство» та «Фотомистецтво та відеографія».

Загальний обсяг дисципліни: 11 кредитів (330 годин, з яких: лекційних – 20, практичних – 60, індивідуальних – 30).

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення з базовими положеннями операторської майстерності, що зумовлюють практичну діяльність в процесі творення аудіовізуального твору.

Завдання навчальної дисципліни – формування базових умінь операторської роботи, необхідних в процесі творення аудіовізуального продукту; засвоєння теоретичних положень, обумовлюючих кінематографічну культуру фахівця в сфері екранного виробництва.

На базі означених знань, умінь, навичок в нього повинні бути сформовані фахові компетенції:

ФК12. Знання, необхідні для створення художнього образу засобами аудіовізуального мистецтва, використовуючи асоціативно-образне мислення та чуттєве сприйняття оточуючої дійсності.

ФК13 Знання компонентів видовищних та мистецько-видовищних творів, їх базових основ та специфіки системи виражальних та зображальних засобів.

ФК14. Знання композиційних, світлотіньових та інших зображальних особливостей побудування кадру, формування зображальної архітектоніки аудіовізуального твору.

ФК15. Знання специфічних операторських засобів структурування аудіовізуального твору, прийомів операторської зображальної культури.

ФК16. Знання технічних та зображальних характеристик різноманітної операторської знімальної, освітлювальною та відтворювальної техніки.

ФК 18. Здійснювати виконавську діяльність на базі програмних знань та навичок аудіовізуального виробництва;

ФК 21. інтегрувати професійні знання та навички операторської діяльності і використовувати їх в процесі роботи по створенню аудіовізуальних творів;

ФК 23. Демонструвати базові навички ділових комунікацій, вміння організувати діяльність у професійній сфері;

ФК 34. Креативно мислити відповідно до нових викликів, генерувати ідеї, бути рішучим у провадженні передового досвіду в операторській діяльності;

ФК 37. Керувати власною кар'єрою та безперервно продовжувати освіту.

У результаті вивчення дисципліни, здобувачі мають досягти наступних програмних результатів навчання:

- Демонструвати артистизм, виконавську культуру та технічну майстерність оператора на належному фаховому рівні.

- Володіти методами та навичками операторської, роботи в аудіовізуальному виробництві.

- Демонструвати володіння операторськими техніками, прийомами та методиками у творчо-виробничій діяльності, знання історії аудіовізуального мистецтва.

- Демонструвати володіння теоретичними та практичними основами операторської майстерності, монтажу, організації відеозйомок, вміння здійснювати переклад літературних творів для екрану.

- Володіти термінологією аудіовізуального мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен *знати*: головні поняття та категорії знімального періоду кінематографічного виробництва; історію виникнення та розвитку операторського мистецтва, розуміти його залежність від розвитку технологій в сфері кіно та телевізійного виробництва; особливості роботи оператора зі знімальною технікою; структуру екранного твору, складові операторської майстерності, як то композиція та освітлення, розуміти зумовленість виразних засобів жанром екранного твору та конкретним видом екранного мистецтва в царині якого створено екранний продукт; основні методи зйомки екранного твору і розуміти доцільність при виборі того чи іншого операторського прийому; основний творчий інструментарій, що є в розпорядженні митця та розуміти за для чого він потрібен.

Вміти: визначати на підставі мети та завдання жанр екранного твору та рішення щодо операторського втілення; розробляти структуру екранного твору та операторську експлікацію; планувати, організовувати та здійснювати відео зйомку разом з іншими членами творчої групи; визначати та вільно використовувати необхідні для здійснення відео зйомки технічні засоби ; аналізувати процес власної творчо-виробничої діяльності та визначати якість продукту, який є результатом цієї діяльності.

Мати навички: творчо-виробничої діяльності, роботи як на рівні виконавця, так і на рівні керівника операторської групи; вільного володіння освітлювальною та знімальною технікою; аналізу відеоматеріалу.

Оцінювання рівня набутих компетентностей відбувається за рейтинговою накопичувальною системою шляхом поточного та підсумкового контролю знань, види якого вказано у п. 4 цієї програми. Передбачено рубіжні етапи контролю знань (у формі виставки / показу, перевірки якості виконання завдань самостійної роботи студентів).

Підсумковий контроль знань здійснюється у формі іспиту в обох семестрах.

Засоби оцінювання: перевірка якості засвоєного теоретичного матеріалу, робота на практичних заняттях, аналіз відзнятих творів, підготовка та монтаж виставки.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна складається з 5-ти розділів, які містять 17 тем, зв'язаних між собою змістовними складовими

ЧАСТИНА 1 (СЕМЕСТР 1)

Розділ 1. ВСТУП ДО КУРСУ

- Тема 1. Виникнення фотографії та кінематографу: технологічний аспект
- Тема 2. Композиція у фотографії та відео.
- Тема 3. Виразні прийоми фотомистецтва.
- Тема 4. Виразні прийоми кіно зображення: ракурс, трансфокація, панорамування.
- Тема 5. Жанри фотографії.

Розділ 2. СВІТЛО У МАЙСТЕРНОСТІ КІНОТЕЛЕОПЕРАТОРА І ФОТОГРАФА

- Тема 6. Роль світла у композиції аудіовізуального твору.
- Тема 7. Натурне та штучне освітлення.
- Тема 8. Схеми освітлення у павільйоні.

Розділ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗЙОМКИ НА НАТУРІ. РОБОТА ЗІ СВІТЛОМ. ПЕЙЗАЖ

- Тема 9. Види пейзажної зйомки.
- Тема 10. Особливості пейзажної зйомки.
- Тема 11. Світло та колір у пейзажі.

**ЧАСТИНА 2
(СЕМЕСТР 2)**

**Розділ 4.
ОСОБЛИВОСТІ ЗЙОМКИ У ПАВІЛЬЙОНІ. РОБОТА ЗІ СВІТЛОМ.
НАТЮРМОРТ**

Тема 12. Академічний натюрморт.

Тема 13. Предметна зйомка.

**Розділ 5.
ОСОБЛИВОСТІ ЗЙОМКИ У ПАВІЛЬЙОНІ. РОБОТА ЗІ СВІТЛОМ.
ПОРТРЕТ**

Тема 14. Зйомка гіпсових моделей.

Тема 15. Особливості зйомки портрету зі штучним світлом.

Тема 16. Особливості зйомки портрету на натурі.

**Розділ 6.
РЕПОРТАЖНА ФОТОГРАФІЯ**

Тема 17. Документальна зйомка.

Тема 18. Репортажна зйомка.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичні заняття в сучасному освітньому процесі є формою репродуктивного навчання, що забезпечує зв'язок теорії і практики, сприяючи виробленню у здобувачів вищої освіти умінь і знань, отриманих на лекції і в ході самостійної роботи з матеріалом курсу.

В п. 8.2. Положення про організацію освітнього процесу в ХДАК зазначено, що практичне заняття це «вид навчального заняття, під час якого викладач організовує детальний розгляд здобувачами вищої освіти окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом виконання студентом поставлених завдань. ... Практичне заняття включає проведення поточного контролю знань, умінь і навичок здобувачів вищої освіти, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю здобувачів вищої освіти, розв'язування завдань з їх обговоренням, їх перевірку, оцінювання» (https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_oop_4.pdf , с. 16).

В освітній компоненті «Основи майстерності оператора в аудіовізуальному мистецтві» практичні заняття забезпечують викладачі-практики (традиційно – майстри курсів).

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№№	Назва теми практичного заняття	Кількість годин
Семестр 1		
Розділ 2.		
Світло у майстерності оператора і фотографа		
1	Операторський аналіз різних видів освітлення	6
2	Порівняння різних типів освітлення у процесі зйомки	6
3	Схеми освітлення у павільйоні та їх використання на практиці	6
Розділ 3.		
Особливості зйомки на натурі. Робота зі світлом.		
Пейзаж.		
4	Специфіка зйомки пейзажів. Пленер	6
5	Пейзажна композиція. Пленер.	6
6	Світло та колір у налаштуваннях	5
Семестр 2		

Розділ 4.		
Особливості зйомки у павільйоні. Робота зі світлом.		
Натюрморт		
7	Зйомка академічної постановки з різним освітленням	5
8	Особливості предметної зйомки	5
Розділ 5. Особливості зйомки у павільйоні. Робота зі світлом.		
Портрет		
9	Зйомка гіпсових моделей з різними освітлювальними приладами	5
10	Особливості зйомки портрету з різними світловими схемами	5
11	Особливості зйомки портрету на натурі	5
Розділ 6.		
Репортажна фотографія		
12	Особливості документальної та репортажної зйомки	10
Усього годин		70

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ

№	Назва теми практичного заняття	Кількість годин
Семестр 1		
1	Види та прилади фото оптики: практикум	3
2	Світло у майстерності оператора і фотографа	6
3	Пленер. Особливості зйомки на натурі	6
Разом за семестр		15
Семестр 2		
4	Предметна зйомка у павільйоні із різними схемами освітлення	4
5	Зйомка гіпсових моделей з різними освітлювальними приладами	2
6	Особливості зйомки портрету з різними світловими схемами	5
7	Документація і репортаж у роботі оператора та фотографа	4
Разом за семестр		15
Усього годин		30

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для оволодіння матеріалом курсу окрім аудиторної роботи значна увага приділяється самостійній роботі, яка є основним способом оволодіння практичними компетентностями, і є невід'ємною складовою процесу вивчення

дисципліни. Матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом у процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Під час самостійної роботи передбачається:

- ✓ виконання завдань до індивідуальних занять,
- ✓ виконання завдань практичних занять,
- ✓ робота з ілюстративним та відео- матеріалом,
- ✓ ознайомлення та конспектування навчальної літератури,
- ✓ перегляд навчальних та художніх відеофільмів,
- ✓ інше, передбачене робочою програмою навчальної дисципліни.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Форми навчальної роботи: лекції, практичні та індивідуальні заняття, самостійна робота.

Методи навчання. Основними методами навчання мають виступати методи, які забезпечують інноваційну модель проблемного навчання. Зокрема, такі, як частково-пошуковий (евристичний); методи коучинга; інтерактивний. Не менш важливими є й такі традиційні методи викладання, як пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний); репродуктивний. Також під час викладання предмету викладач має, по можливості, використовувати індивідуальний (особистісний) підхід до студентів, який є основою особистісно зорієнтованого навчання.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Форми оцінювання: усне опитування, письмове тестування (ККР), фотовиставки / кінопокази, підсумковий контроль.

Критерієм оцінювання результатів навчання є накопичувальна бально-рейтингова система, що передбачає оцінювання студентів за усі види аудиторної та позааудиторної навчальної діяльності, спрямовані на опанування навчального навантаження з освітньої програми.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою		Вимоги
		для екзамену, практики	для заліку	
90 – 100	A	відмінно		Блискуче володіння теоретичними знаннями та практичними навичками операторської діяльності. Методична досконалість в натурній та постановчій фото- та відеозйомці, досконалість у постановці кадрів, художнє візуальне пластичне мислення та емоційна виразність у виконавському мистецтві. Яскраві операторські здібності. Блискуче і нестандартне вирішення запропонованих творчих завдань.
82-89	B	добре	зараховано	Добре володіння практичними навичками фото- та відеозйомки, неточності у теоретичних знаннях. Професійні дані для операторської діяльності. Методичність, художнє візуальне пластичне мислення, достатня емоційна виразність в операторському виконавстві.
74-81	C			Добре володіння практичними навичками розробки постановчого плану режисерського задуму екранного твору, деякі неточності в теоретичних знаннях. Професійні дані для створення режисерського етюдю. Методичність, але недостатня емоційна виразність. Нестандартні рішення творчого завдання.
64-73	D	задовільно		Володіння практичними навичками натурної і постановчої фотозйомки, неточності у теоретичних знаннях. Професійні дані для створення фотографічного твору. Методичність, художнє візуальне пластичне мислення, але недостатня емоційна виразність. Варіативність при вирішенні творчого завдання.

60-63	Е			Недостатні знання з теоретичного та практичного матеріалу, недоліки у натурній фотозйомці. Середні професійні дані для операторської діяльності, недостатня виконавська емоційна виразність та нерозвинене візуальне пластичне мислення. Слабка фантазія при вирішенні творчого завдання.
35-59	FX	Не задовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання	Дуже слабе виконання завдань, незнання фактичного матеріалу. Неволодіння особливостями фотокомпозиції. Відсутність операторських схильностей, виконавської емоційної виразності та художнього мислення при натурній зйомці, професійних даних для операторської майстерності. Нездатність до виконання творчих завдань та пластичного візуального мислення.
0-34	Ф	Не задовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Систематичне невиконання основних завдань, незнання фактичного матеріалу. Неволодіння особливостями фотозйомки. Відсутність операторських схильностей, виконавської емоційної виразності та художнього мислення при натурній зйомці, професійних даних для фототвору. Нездатність до виконання творчих завдань.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Аліфанов О., Десятник Г. Основи операторської творчості. Теоретичні та історичні аспекти: Тексти лекцій. Київ: КНУ, 2016. <http://ktm.journ.knu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Operators-ka-tvorchist-v-rstka.pdf>
2. Горевалов С., Десятник Г., Вступ до спеціальності кіно-, телемистецтво : навчальний посібник. К. : КНУ, 2014. 132 с.
3. Горпенко В. Кінематографічна специфіка кольору. К.: ДІТМ, 1999. 22 с.
4. Прядко О. Світлотехніка: навч. посібник. Київ: Вид.центр КНУКіМ, 2017. 343с.
5. Кордун В. Зображальна мова оператора кіно і телебачення. К.: Видавець

Чабаненко Ю.А., 2010. 156 с.

Допоміжна

1. Безклубенко С. Відеологія: Основи теорії екранного мистецтва. К. Альтерпрес, 2004. 327 с.
2. Гончаренко М., Прядко О. Технологія кіно-відеореєстраційних процесів: Навч. посібник. К. : КНУКіМ, 2021.
3. Горпенко В. Архітектоніка фільму: в 5т.К.: КДІТМ, 2000.
4. Гумінецький С. Оптичні системи і прилади: навч.посібник. Чернівці: Рута, 1998. 72 с.
5. Десятник Г. Від задуму до екрана : тексти лекцій. К. : КНУ, 2015. 226 с
6. Ілленко Ю. Парадигма кіно. Київ : Абрис, 1999. 416 с.
7. Марченко С. Розкадровка як мистецький твір. *Кіно-Театр. 2000. № 3. С. 58-59.*
8. Перепелиця О. Технологія обробки кінофотоматеріалів. К.: Вища школа, 1994. 527 с.
9. Прядко А. Макрозйомка. Телерадіокур'єр. 2011. № 3 (71). С. 72-74.
10. Чміль Г. П. Екранна культура: плюральність проявів / Г. П. Чміль; Харк. держ. пед. ун-т ім. Сковороди. – Х.: Крок, 2003. – 336 с.

Навчально-методичне видання

ОСНОВИ МАЙСТЕРНОСТІ ОПЕРАТОРА В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

ПРОГРАМА

та навчально-методичні матеріали
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
які навчаються за напрямками
02 «Культура та мистецтво»

Освітньо-професійні програми:
«Кінотелеоператорство»,
«Фотомистецтво та відеографія»

Укладачі:

Володимир Аксьонов,
Олександр Безкровний,
Станіслав Остроус,
Євген Павлов

Комп'ютерний набір: Євген Павлов
Верстка: Станіслав Остроус

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 16.05.2023 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф
Ум. друк. арк. _____ Тираж 100. Зам № _____

ХДАК, 61057, Харків -57, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК